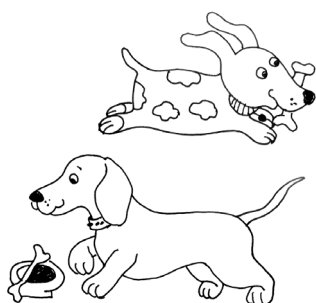

KELEMEN ATTILA

NÉHÁNY GONDOLAT A SOKAT VITATOTT ERDÉLYI KOPÓRÓL

**Alighogy Mátyás
felérkezett Budára,
megküldötte Zeyknek
a kopókat. A család
részint a faj
kitűnőségéért, részint
dicső királyunk iránti
kegyeletből ivadékról
ivadékra fenntartotta
azt Zeyk Jánosig,
a jelenben ismert
irodalombarát Zeyk
Sándor atyjáig...**

■ Ha az erdélyi kopóról akarunk beszélni, már a kezdet kezdetén tisztázni kell ennek az ősi vadász-kutyának az eredetét. Azt a szerzők nagy többsége elismeri, hogy az egyik legrégebb vadászkutya-fajtánk, a régiségben talán csak a magyar agár vetekezhette vele.

Az erdélyi kopó valószínűleg kora középkori eredetű, és ez az összes kutyafajták közül talán a legrégebbiek csoportjába sorolja, hiszen a kutyafajták nagy része a 19. században, a 20. század elején alakult ki, ezt a kopó néhány évszázaddal megelőzi.

A neve eredete is valószínű: a vad elkapására szolgáló kutyát jelzett valamikor, elkapó, kopó, ebből alakulhatott ki a név. A szerzők egy része földrajzilag a kelta kopó kialakulási területére teszi az összes kopófajtát, hiszen a ma elfogadott elméletek szerint a kopófajták nagy része éppen a kelta kopóból eredeztethető. A kopófajták általában megelőzték a vizslákat, spánieleket és egyéb vadászkutyákat, és valószínűleg mindezeknek az eredetéhez ilyen vagy olyan módon hozzájárultak.

Ha a 17–18. század irodalmában próbálunk egy kicsit a kopó eredetére támpontokat találni, az egyik legrégebb utalás pont a vadat elkapó kutyákról 1237-ben fordul elő, általában a vadászattal összefüggésben. Az erdélyi kopó történetéhez talán a legátfogóbb adatgyűjteményt (*Adalékok az erdélyi kopó történelméhez*) Tőkés Lóránt unitárius lelkésznek köszönhetjük. Az erdélyi kopó eredetére utaló irodalmi, művészeti vagy egyéb utalásokat gyűjtötte egybe. Arra több utalás is van, hogy az erdélyi kopó a magyar agár mellett többékevésbé a nemesi udvarok, az arisztokraták kutyája volt; hogy mennyire próbálták megőrizni a va-

dászatban azokat a kutyákat, amelyek jó teljesítőkként messze földön elhíresültek, sok helyen megtaláljuk az irodalmi adatokban. 1859-ben egy érdekes leírás található az erdélyi kopó eredetéről, amit Tőkés Lóránt is idéz:

„Ama panasz ellenében, mely szerint a jó erdei kopók faja évről évre vesz és fogy, némi vigaszul álljon itt e néhány sor, melyet a Mentovich szerkesztette »Marosvásárhelyi füzetek« IV. füzetének 354-ik lapjáról veszünk át: Vadászatkedvelő olvasóinknak nem lesz érdektelen azon monda, mely a Nyárad mellékén általánosan el van terjedve, s mely szerint egy kopófaj van Gál L., Gálfalvi L. és Gegő K. nyáradmelléki ismert vadász urak birtokában, mely Mátyás dicső királyunk vadász kutyáitól hozza le származását. A monda így adja elő a dolgot: Mátyás bevégezésén havasalföldi táborozását, Zeyk Péter nevű egyik dandárvezérét felszólítja, kívánjon valamit azon fontos szolgálatáért, melyet a haza és király érdekében az egész táborozás folyama alatt tön. »Felséges királyom – válaszolt a dandárvezér – nekem elegendő jutalom felséged meglegedése, de ha szabad valamit kívánnom, úgy egy pár kopóért esedezem felséged budai vadász kutyáiból.« Alighogy Mátyás felérkezett Budára, megküldötte Zeyknek a kopókat. A család részint a faj kitűnőségéért, részint dicső királyunk iránti kegyelethől ivadékról ivadéokra fenntartotta azt Zeyk Jánosig, a jelenben ismert irodalombarát Zeyk Sándor atyjáig, kitől, maga nem levén vadász, Gálfalvi L., innen Gegő K. és Gál L. birtokába kerültek, kik bizonyára nem fogják engedni, hogy ez aristocraticus kopófaj kipusztuljon. Kinek alkalmá van e kopókkal vadászni, már első tekintetre is feltűnőnek találandja nagy és erős testalkatukat, midőn pedig el kezdenek hajtani, hangjoktól megcsendül az erdő, köztük és a vad közti tér egyre szűkebb határok közé szorul, hajlandó lesz a mondának hitelt adni s a kopók ősi származását elismerni.”

Vélhetően ezeket a kutyákat megpróbálták tiszta vérben tenyészteni pont azért, hogy az eredeti jó tulajdonságaikat genetikailag is rögzítsék, illetve megőrizzék. De egyéb, aránylag frissebb 20. századi adat is van erről. 1965-ben, mikor a budapesti állatkert madárosztályának akkori aligazgatójával, dr. Póka Gézával a Duna-deltában keresgélünk, és madármegfigyeléseket végeztünk, egy Dunaváru de Jos nevű településen teljesen erdélyi kopónak kinéző három kutyát találtunk. Mikor a tulajdonosokat arról kérdeztük, honnan származnak ezek a kutyák, elmondták, hogy az ő felmenőik a mezőségi tavakon a záhi és cegei tavak mellett halászatra felfogadott emberek voltak a gróf Wass család birtokain. 1948-ban az államosítás után munka nélkül maradtak, és mivel ezeket a kutyákat úgy ismerték, mint amelyek vaddisznóvadászatára nagyon jól használhatók, magukkal vitték, és ott a Duna-deltában is megpróbálták tiszta vérben tenyészteni őket. A három kutya az udvaron láncra kötve tengette életét, de magán viselte az erdélyi kopó mai fajtaleírásának jellegzetességeit. Két kutya ezek közül fekete-cservörös volt, mellükön fehér foltokkal, a harmadik kutya pedig – és ez érdekes – méretben ugyan nem különbözött a másik kettőtől, de úgynevezett rozsdabarna, szíjalt hátú kutya volt, ami a leírásokban ma a rövid lábú erdélyi kopóra jellemző. Ez a kutya azonban nem volt semmivel sem rövidebb lábú, mint a mellette levő két fekete példány.

A kopókat többen tartották, annak ellenére, hogy a kommunista hatalom már kezdetben tiltotta használatukat. Ez a tenyésztést visszavetette, de bűvőpatakként főleg vadászok, vadőrök kezén megtalálhatók voltak, hiszen azok a vadászati tulajdonságok, amiket itt Erdélyben nagyra becsültek, ezeket a kutyákat értékessé tették, és tulajdonosaik vigyáztak arra, hogy megőrizzék ezeket a példányokat, illetve hogy lehetőleg tiszta vérben tenyészzenek velük.

Az évszázadok során a tiszta vérű tenyésztés megint egy olyan kérdőjel, amiről csak feltételezéseink vannak, de megállapítható, hogy mivel a 16–17. században elkezdődött az angol, illetve francia kopók behozatala Erdélybe a nemesi udvarokba, több helyen találunk ilyen kopókat, és persze a 18–19. században ez a trend még fel-

erősödik, ezért aztán nem kizárt, sőt feltételezhető, hogy a külföldről behozott imáron igazi falkakopókkal keveredtek, és ez meg is látszott az állományon. Több fehér szín jelent meg az erdélyi kopóban, amit aztán sokfelé vitattak, így a román kutyaenyésztők közül többen csak a fekete-cservöröset tartják erdélyi kopónak (copoul transilvănean), de a standard ma elfogadja a fehér foltot, ha a fehér szín nem haladja meg a testfelület egyharmadát. (Az erdélyi kopó fajtagazdája Magyarország, és így a standard is Magyarországon került kidolgozásra.)

A külföldi importokról számos utalást is találunk az irodalomban, illetve művészetekben, több festményen látjuk azt, hogy az erdélyi kopók vagy erdélyi kopó jellegű kutyák néha a falkakopók között is megjelennek. 1896-ban Helen Büttner oszt-rák festőnő megörökíti a zsuki falkát egy nagyméretű festményén, ami a Wesselényi családtól a Béli családra szállt. Ezen a képen is láthatunk a kimondottan angol falkakopók között néhány olyan kutyát, amely gyaníthatóan erdélyi eredetű.

Az angol falkasport divatba jötte után Erdélyben is többen kezdenek el falkászni. Nagyon jól összesíti az erdélyi falkasportot gróf Erdődy Rudolf *Magyar kopófalkák és falkászok* című könyvében. Ebben az erdélyi kopó-falkák is szerepelnek, és még egyszer hangsúlyozzuk, nem igazán erdélyi kopókból állnak, habár John Paget Angliából Erdélybe szakadt falkamester, illetve a falkasport nagy támogatója állítólag megpróbált erdélyi, illetve magyar kopókból falkakopászatra alkalmas kutyákat nevelni. Talán valamelyest sikeres is volt ez a próbálkozás, de mivel az erdélyi kopó nem igazi falkakopó, sok munka árán sem tudták azt a használati módot elérni, amit az angol, illetve francia kopókkal minden további nélkül meg lehetett valósítani.

Miért nem falkakopó az erdélyi kopó?

Az erdélyi kopót évszázadok óta tartják, a lőfegyverek megjelenése után hasznos segítője volt a vadászoknak. Általában kis csoportban használták, ez többnyire két-három kutyát jelentett, és ezekben a kis csoportokban ezek a kutyák önálló munkát végeztek. Ez azt jelentette, hogy a vadat megkeresték, felhajtották. Vadúzás közben csaholással tartották a kapcsolatot a vadászokkal, megpróbálták a vadat a puskás elálló vadászok standja, állása felé terelni. Ezért aztán igazából a kutyák nem 50-60-as nagy falkákban vadásztak, hanem mindig kis csoportokban. A vérebtenyésztők jól ismerik a vadfelhajtó és a kereső kutyák munkáját, ami a vérebe kitenyésztésénél is egyik fő feladat volt. Akár még a közös gyökeret is sejthetjük valahol az erdélyi kopó, illetve a vérebajták kialakítása között. Mindenesetre az erdélyi kopóról leírták, hogy csapatartó képessége kifejezetten jó, és néhány példánya igen jó vércsapa munkát is tud végezni. Ezért többször is felvetettük azt a gondolatot, hogy az erdélyi kopót a mai vadászati viszonyok között egyfajta kísérekutyaként, a vaddisznó- és medvevadászatoknál akár keresőkutyaként lehetne használni, de vérnyomkövetésre is alkalmas lévén egyfajta mindenes vadászmunkát, a vércsapázást is bele lehetne venni az erdélyi kopó mai vizsgakövetelményeibe.

Az erdélyi kopó színéről sokat vitatkoztak, és a szín egy olyan kérdés volt, ami a leghevesebb vitákat váltotta ki a kopótenyésztők, a bírók, a szakemberek körében. Az úgynevezett primitív színt viseli az erdélyi kopó leggyakrabban, ez a fekete, cservörös tűzésekkal. A sejthető ilyen-olyan kereszteződések (falkakopók bevitelével az állományba) a fehér szín megjelenését segítették elő, leggyakoribb a mellfolt, a fejen vannak kisebb-nagyobb fehér jegyek, illetve a lábvégeken, mancsokon. Ez, ahogy már említettem, a mai standard leírás szerint nem hiba. Az erdélyi kopó nem egy túlfinomult, finom csontozatú, úgynevezett. elegáns vadászkutya. Ez a fajta ma is őrzi több évszázados eredetének rusztikusságát, tehát mindenféleképpen az erőteljes csontozat, a kissé darabos jelleg megkövetelhető az erdélyi kopótól, ettől függetlenül viszont igen térerőző mozgás és hatalmas munkabírás jellemző rá. Az igen nehéz erdélyi terepviszonyok között naponta akár 100 kilométert is meg kellett tennie egy

ilyen kopónak a vadat űzve, ezért annak idején a pecérek a vadászatokon, mint ahogyan azt néhány leírásból tudjuk, nemcsak vizet, de néha még ételt is vittek a kopóknak, és a vadászat szünetében megetették – de nem tületették – a kutyákat, és vizet is kaptak többször, hogy ezt az egész napos munkát bírják.

Ahogy az akkori korok vadászata zajlott, néha napokig vagy hetekig elhúzódtott egy-egy ilyen vadászidény, kemény próbára téve a kopókat, úgyhogy a tenyésztésben is csak azokat a példányokat tenyésztették tovább, amelyek erre a nagyon szigorú és nagyon komoly erőkifejtésre képesek voltak, illetve vadásztulajdonságaikat az ilyen hosszan tartó vadászatok alkalmával is megőrizték.

Az erdélyi kopó marmagassága 165 cm körüli, nem igazán méricskéltek ezt a múlt századokban, a használhatóság volt az első szempont, ezért ún. lengyel kopóval és a hisztriai kopóval is próbálták javítani. Ez a modern tenyésztésnek is az egyik módszere. Annak idején Romániából átcsempészték, illetve kalandos módon Magyarországra juttattak két erdélyi kopót, amelyeket aztán Állatkerti Mócsi és Állatkerti Réka néven törzskönyveztek. Mivel a törzskönyvezés ebből a két egyedből indult, Fodor Tamás is (tudtommal a Standeisky Andor tanácsára) hisztriai kopóval próbálta frissíteni az újabb és újabb generációkat. Emellett több mint valószínű, hogy a kisebb, finomabb csontozatú és felépítésű szlovák kopó is valamilyen módon közös tőről fakadhat az erdélyi kopóval, illetve a monarchia idején az osztrák kopók is valószínűleg keveredtek vele.

A standardizálás kezdetétől folyik a vita, hogy van-e még ún. rövid lábú erdélyi kopó. Az első, többé-kevésbé részletes fajleírást Czink Ede adta az 1890-es években. Ő már beszél a rövid lábú erdélyi kopóról, amit állítólag magashegyi vadászatokon használtak, és ennek színe vörösarna cserszínű, általában szíjalt háttal. Ez a kutya rövidebb lábú, tehát a marmagassága kisebb volt, és mivel finomabb, könnyebb felépítésű, a sziklás magashegységi vadászterületeken, például zergevadászatoknál hasznosabb volt, mint az ilyen területen már nehezebben mozgó erdélyi kopó.

A szakemberben azonban rögtön felmerül a kérdés, hogy vajon nem a bajor hegyi vérebe a befolyása vagy azzal keresztezve alakulhatott ki ez a rövid lábú változat. Az mindenesetre tény, és ezt több tenyésztő igazolja, hogy a barna cservörös vagy néha egészen a sárgáig elmenő szín megjelent a kopóalmokban, ezt kezdetben tiltotta a standard, ezért a kopóalmokból ezeket a kölyköket általában kiirtották, illetve nem nevelték fel, ezért nem volt igazából nyoma, vagy ezért volt olyan nehéz rábukkanni ezekre a kutyákra.

Valószínű, hogy még hosszas és komoly munkába kerül, amíg a rövid lábú erdélyi kopóból olyan egyedszámot tud produkálni a kutyatenyésztés, hogy az mint az erdélyi kopó egyik változata akár külön fajtaként is szerepelhet majd, létjogosultságot nyer, és a kiállításokon is nagyobb számban meg tud jelenni.

Az erdélyi kopóba, mivel a szűk tenyésztési bázis miatt nem nagyon volt mihez nyúlni, megpróbálták különböző fajtákat belekeverni, így vizslából és dobermannból is próbálták erdélyi kopót csinálni; ezeket általában könnyű volt kiszűrni, hiszen sokkal könnyebb az arcorri részük, illetve kvadratikusságuk, az erdélyi kopó nem kvadratikus, hanem téglalapba írható (tehát nem négyzetbe, hanem téglalapba); ezek a kutyák rövidebbek voltak, nagyon gyakran a dobermann agresszivitását örökölték, ami az erdélyi kopó esetében nagy hiba. Mások a rottweilert próbálták belekeverni, ún. széles koponyájúak és pofásak, az állkapocs izomzatával együtt olyan széles fejet adott a rottweiler keresztezés, mint ami a fajtára, a rottweilerre jellemző, de nem az erdélyi kopóra. A dobermannal való keresztezés néha a kék színt is előhozta, ez megint hiba volt. Ezt is külön ki kellett szűrni, az erdélyi kopótenyésztőknek le kellett mondaniuk ezekről a kutyákról.

Az utóbbi időben az erdélyi kopó, habár száma egy ideig lassan növekedett, az utóbbi két-három évben újra csökkenőben van, és úgy gondolom, továbbra is a veszélyeztetett fajok listáján szerepelhet.

Azok a tenyésztők, akik a romániai erdélyikopó-állományt, illetve a magyar erdélyikopó-állományt megalapozták, részben ma is ismertek, illetve az erdélyi kopó szigorúan vett történetéhez tartoznak. Ilyen volt az a máramaroszigeti Nistor Petru, akitől annak idején Bogdán Imrén és dr. Györffy Lajos magyarországi állatorvoson keresztül kikerült az első két példány, a Mózsi és a Réka az állatkert akkori madárosztályának vezetőjéhez, Fodor Tamáshoz, akit fűtött a vágy, hogy az erdélyi kopót újra felélessze. Ez neki többé-kevésbé, az állatkert akkori vezetőjének, Anghi Csaba professzornak a segítségével sikerült is. De Standeisky Andor nevééről sem szabad megfeledkezni, ő az egyik legfelkészültebb kinológusa volt az 1960-as éveknek, nagyon sok jó tanácsot adott az erdélyi kopó visszatenyésztésére is, de a magyar vizslák kialakításában is fontos szerepe volt, és a magyar agárral is foglalkozott. Sajnos az akkori politikai vezetés egy kitelepített földbirtokos családból származó Standeiskyt nem ismert el, és nem is használta, pedig munkája bizonyára fontos lett volna az akkori és későbbi magyar kinológia szempontjából.

A két legelső magyar import után több erdélyi származású kutya – bizonyíthatóan több marosvásárhelyi is – bekerült a tenyésztésbe. Több marosvásárhelyi vad-disznóvadász ad el kopókat Magyarországra, így Orbán József marosvásárhelyi némettanár vagy Halmágyi Pál, akik tiszta vérben próbálták tenyészteni kopóikat (habár Halmágyi Pál erőteljesen keverte kopóit airedale terrierekkel). Jó minőségű kopók kerültek ki a magyar tenyésztőkhöz a Beszterce mellőli Magyarzselyk községből is, ezek tenyésztője Bezsnyci Antal volt.

Romániában Nistor Petru mellett volt egy komoly tenyésztő Tordán is, Lőrincz Gabriella, aki megszállottan tenyésztette az erdélyi kopókat. Nagy hiba volt, hogy Nistor állománya később a beltenyészet miatt igen kicsi, filigrán, könnyű madár-csontozatú kutyákat eredményezett, és ez már nem igazi erdélyi kopó volt. A beltenyésztés jegeit hozta a fajta felkőnyülése, a csontszegénységet, és néha az idegrendszeri kérdések is zavaróak voltak. Komoly tenyésztő volt Tamás András, Magyarországon Pogány Gábor és Míkó Diana, de Sebestyén Andrea, Ballai Sándor is. Még sokakat fel lehetne sorolni, akiknek többé-kevésbé köszönhető, hogy ma még erdélyi kopóról beszélhetünk.

Az erdélyi kopó óvása, féltése ma is feladata a kinológusoknak. Ennek a feladatnak igyekszik mindenképpen eleget tenni a magyarországi Erdélyi Kopó Klub, olyan munkát végez, hogy ezt a fajtát valószínűleg át tudja menteni a 21. századba, illetve a 21. századi vadászati lehetőségek hasznos kutyája lehet továbbra is az erdélyi kopó. Az, hogy az erdélyi kopó (illetve a magyar kutyafajtákból mind) hungarikum lett, remélhetőleg segíti majd azt, hogy utódaink is ismerjék, szeressék ezt a kutyafajtát, vele is vadászhassanak.

A román kinológia természetesen nem örvendett, hogy az erdélyi kopó magyar fajtaként került be a köztudatba, habár az 1960-as évek elején még nem létezett az 1969-ben újjáalakult Román Ebtenyésztő Egyesület. Mivel érdeklődésem és személyes kapcsolataim miatt kezdettől közel kerültem a fajta körül bábáskodók köréhez, a román hivatalosságok és a bulvársajtó részéről többször ért az a vád, hogy ezt az „ősrégi román fajtát” segítettem kicsempészni az országból.

Azóta is bárhol, ahol alkalmam volt az erdélyi kopót bírálni küllem- és munkaversenyeken, mindig igyekeztem a legőszintebben elmondani véleményemet a bemutatott kutyákról. Kaptam is érte hideget és meleget, itthon és külföldön egyaránt.

Az, hogy a kopó nemcsak a nemes vadászkutyák neve, már Janus Pannonius is említi. De nem ez a sajnos mai fülnek is ismerősen hangzó „kopó” fogja megmenteni a fajtát. Bárcsak ne volna annyira igaz ma is, amit Janus Pannonius írt: „Hallgatni ma már nem elég, sajna... Egy szót se szólj bár – a kopó hallja.”